

PŘEŽIL JSEM ZAJETÍ

V CARSKÉM RUSKU

Jaroslava Barbara Sporková

 PRESS

Přežil jsem zajetí v carském Rusku

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Jaroslava Barbara Sporková
Přežil jsem zajetí v carském Rusku – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

PŘEŽIL JSEM ZAJETÍ V CARSKÉM RUSKU

Jaroslava Barbara Sporková

© Jaroslava Barbara Sporková, 2025

ISBN tištěné verze 978-80-264-5597-4

ISBN e-knihy 978-80-264-5599-8 (1. zveřejnění, 2025) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-264-5603-2 (1. zveřejnění, 2025) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-264-5604-9 (1. zveřejnění, 2025) (ePDF)

Obsah

Úvod: Rok 1971	7
První část: Doba nevinnosti	11
Druhá část: Cesta na frontu	70
Třetí část: Na Sibiř	97
Čtvrtá část: Semipalatinsk	119
Pátá část: Ural	200
Závěr	279

*Tuto knihu věnuji svému dědečkovi Josefu Kasalovi, bez jehož
vzpomínek na mládí a dobu první světové války, které si psal
v posledních letech svého života, by dílo nikdy nevzniklo.*

Úvod: Rok 1971

Když jsem byl mladý, chtěl jsem žít do sta let. Teď vidím, že vysoký věk není žádná výhra. Každou chvíli mě něco bolí, brzo se unavím, v noci nemohu spát a nejhorší je, že se cítím osamělý. Už není nikdo, kdo by si mě pamatoval jako kluka s věčně rozbitýma kolenama, protože všichni mí kamarádi z dětství leží na hřbitově. Možná že ještě někde ve světě žije pár těch, co se mnou prošli první světovou, ale ti se mi v průběhu let z života úplně vytratili.

Ještě před nedávnem jsem si nezoufal. Měl jsem vedle sebe ženu a s ní vzpomínky na společných padesát let. Jenomže Jaruška mi před měsícem umřela. Asi bych sešel steskem nežít pod jednou střechou s dcerou a jejím mužem a nemít tři vnučky nadané velikou vynalézavostí, jak mě přivést na jiné myšlenky. Jako třeba včera. Vrzly domovní dveře, hned nato se otevřely ty kuchyňské a do místnosti vpadla prostřední, Barunka.

„Ahoj dědo, tak jsem tady.“ Hrne se ke mně a dává mi pusku na čelo.

„Ulila jsem se z přednášky a stihla dřívější vlak. Už mě to tam štve. Ještě vloni to vypadalo, že fakulta prověrky ustojí, ale

na začátku semestru se ukázalo, že ne. Komunisti nám vyházeli všechny kantory, co za něco stáli. Některý předměty teď nemá kdo učit. Ovšem to je novému děkanovi jedno. On je prostě zrušil. Chápeš to?"

„Děvenko, to je pokrok k lepšímu,“ smutně jsem se pousmál. „Teď lidi připravují o práci, v padesátých letech je věšeli, vyháněli z domovů, anebo jim aspoň všechno sebrali. Jen si vem nás. Stačilo, abychom měli o pár hektarů víc, a já šel do vězení a rodina se musela vystěhovat.“

„Ale vám přece všechno nevzali.“

„No, jak se to vezme. Zabavili všechno, co mělo nějakou cenu. Krátce před převratem jsem koupil samovazač. Byla to krásná mašina na vázání slámy a já se na ni po večerech chodil dívat. Tak jsem se z ní těšil. Ten zabavili jako první. Potom přišla na řadu sečka, skoro nový pluh, a samozřejmě mlátička. Odvezli seno a odvedli všechny krávy. Jen kozu nám nechali. Asi jen proto, že byla trková a bylo s ní těžký pořízení.“

„To si nedovedu představit. Já bych z toho zešílela.“

„Však já k tomu neměl daleko. Ale tu radost jsem jim neudělal, aby si mysleli, že mě zlomili. Jen jednou jsem se neudržel a musel jsem utéct, aby neviděli, že brečím. To když odváděli koně. Mou nádhernou klisnu Jiskru.“

Kuchyni na chvíli zaplavilo ticho, během něhož vnučka rozsvítila, protože se mezitím setmělo. Nebylo ještě tolik hodin, ale o adventu přichází tma brzo.

„A cos vlastně dneska dělal?“ odvedla vnučka řeč jinam.

„Ani ti nevím. Uvařil jsem si kafe a snědl buchtu od včerejška. Potom jsem usnul nad knížkou, a když jsem se probudil,

bylo poledne. Ohřál jsem si oběd a z toho nicnedělání jsem byl tak unavený, že jsem si musel sednout do křesla a zdřímnout si. Vlastně jsem se probudil před chvilkou.“

„Dědo, takhle to dál nejde. Měl bys chodit ven. Projít se po náměstí, nadejchat se čerstvého vzduchu a taky si tam popovídat a zavzpomínat. I teď v zimě tam na lavičkách posedávají penzisti.“

„Prosím tě, takoví cucáci. Chodili teprve do školy, když já rukoval. Co si s nima mám povídat.“

„Ale nemůžeš tu furt jen tak sedět. Musíš něco dělat,“ mračila se Barunka. „Když už nemáš kamarády na vzpomínání, co kdybys to, co jsi zažil, sepsal?“

„Holka zlatá, vždyť já už si spoustu věcí nepamatuju. To snad ještě kdybych měl sešit, co jsem si do něj léta zapisoval všechno, co bylo důležitý. Ale nevím, kde je. Nejspíš někde na půdě.“

„A jak vypadal?“

„Takovej obyčejnej tlustej ohmatanej černej blok.“

Ještě chvilku jsme si spolu povídali a potom se Barunka zvedla s tím, že se jde po tom sešitě podívat. Vrátila se za dvě hodiny a držena ho v rukou ještě špinavých od prachu. S vítězným úsměvem mi ho podala.

„Teď se nemáš na co vymlouvat a můžeš začít psát.“

„Nemůžu,“ prohlásil jsem.

„A to jako proč, dědo?“

„Protože nemám do čeho,“ pousmál jsem se spokojený s tím, že jsem našel výmluvu.

„To se dá snadno napravit. Jdu něco koupit.“

Takže teď tu přede mnou leží na stole sešity dva. Jeden v ošoupaných plátěných deskách, do kterého jsem začal psát někdy před sedmdesáti lety. Není to deník v pravém slova smyslu. Je jen plný poznámek o tom, co se kde důležitého stalo, co jsem kdy nakoupil a také prodal. Ale není v něm nic z první světové války. Když jsem ve čtrnáctém roce narukoval, přibalil jsem si do torny malý notýsek. Celou válku jsem si do něj psal, ale nakonec jsem se ho musel, když jsem se vracei ze zajetí, zbavit. Kdyby na něj tehdy Rusové přišli, tak mě zastřelili. Druhý sešit ještě voní novotou a já, když vidím jeho krásné bílé stránky, mám chuť začít psát. Hned.

„Barunko, možná že ten tvůj nápad nakonec není tak špatnej,“ pomyslel jsem si.

První část: Doba nevinnosti

Narodil jsem se v roce 1889 do malého hospodářství jako druhý v pořadí. Dostal jsem jméno Josef po svém dědečkovi. Nejstarší byl Bohuslav, Bohouš jsme mu říkali. Po mně přišla na svět Emilka, když umřela na zápal plic, nebylo jí ještě ani čtrnáct. Dál jsem měl sestru Antonii a bratra Václava. Přesně deset let po mně přišla na svět Anička. Na tu si už skoro nepamatuji. Umřela jako malička. Potom se narodil ještě Karel a coby poslední v řadě holčička, které zase dali jméno Emílie.

Bydleli jsme v malé osadě Adamov. Všude kolem je rovina, jenom na východě, když je dobře vidět, se rýsují Železné hory. A jako maják se v dálce, přesně na severu, tyčí věž čáslavského kostela.

Naše stavení bylo skromné, ale patřila k němu stodola. Chovali jsme prase, kozu, králíky a všechnu možnou drůbež. Od pana Vejvody, c. k. úředníka z Čáslavi, který v okolí Adamova vlastnil spoustu pozemků, jsme měli propachtovaných pár hektarů polí a kus lesa. Nebyla to žádná sláva, ale nikdy jsme neměli hlad a vždy jsme měli čím topit.

Můj otec Václav Kasal dělal léta místostarostu, a to tehdy něco znamenalo. Starosta sídlil v Bratčicích a táta ho zastupoval v adamovském katastru. Skončil až v době, kdy ho regma dočista vyřadilo z provozu. Sám o sobě říkal, že je sociálista.

Já bych spíš řekl mudrlant a kverulant. Rád diskutoval, a protože v Adamově nebyla hospoda, zval chlapý ze sousedství na kus řeči k nám.

To maminka pokaždé dala na stůl ubrus a nabídla hostům něco k zakousnutí. Občas si k nim i přisedla. Táta byl ve svém živlu. Řečnil, široce gestikuloval levou rukou, zatímco v pravé držel dlouhou fajfku, s gustem potvrzoval nebo naruživě vyvracel názory ostatních. Jako kluk jsem sedával na stoličce u kamen a poslouchal je. Často jsem nerozuměl tomu, o čem mluví, ale sledoval jsem jejich tváře a bavil se tím, jak se mužský dokázali mezi sebou hádat. Poslední slovo měla ale vždycky maminka.

„Ták, chlapi, končíme. Je potřeba jít zase něco dělat.“

Zvedli se, poděkovali za kafe i buchtu a řízení světa nechali na příště.

Vlastně si toho z dětství moc nepamatuji. Jsou to jen útržky, ale na co jsem nikdy nezapomněl, to bylo mé první setkání s koněm. Stalo se to přesně v den mých pátých narozenin, tedy v roce 1894. Tehdy se po dlouhé odstavce znovu otvíral pivovar v nedalekých Tupadlích. Přišli tam lidé ze širokého okolí. Všichni vyparádění, nažehlení a v dobré náladě. Aby taky ne. Vědělo se, že pivo bude zdarma a nějaké jídlo k zakousnutí také. Slavnosti se zúčastnil sám kníže František Josef Auersperg se svojí manželkou Wilhelminou. Tomu tehdy na Čáslavsku patřilo kde co a pivovar jakbysmet.

Přijeli v otevřeném kočáru, do něhož byl zapřažen bělouš a ryzák. Sotva jsem je spatřil, tak pro mě přestal existovat okolní svět. Byl jsem jen já a oni. V Adamově nikdo koně

neměl, to byl luxus, který si žádný místní hospodář nemohl dovolit. To tak ještě vola, který pomáhal při práci na poli. My jsme neměli ani toho.

Když panstvo vystoupilo, kočí koně odpřáhl, odvedl je do stínu a na krk jim nasadil pytlík s ovsem. Pomalinku jsem pustil máminu ruku. Ta se po mně jen ohlédla a řekla: „Nechod' nikam daleko.“

V tu chvíli se kolem mě nakupilo moc lidí a já se mezi nimi proplétal a jen doufal, že mě nikdo nezašlápne. A najednou jsem byl z houfu venku. Stačilo udělat pár kroků a byl jsem u nich. Pomalinku jsem přistoupil k ryzákovi a opatrně položil svou maličkou dlaň na jeho nohu. Kůň jenom frknul a dál se věnoval žrádlu.

„Chceš si na něho sednout?“

Strašně jsem se lekl. Otočil jsem se po hlase a vidím usmívajícího se kočího. Ztratil jsem v tu ránu řeč, a tak jsem jenom kývnul. A najednou jsem seděl na tom nejkrásnějším koni na světě. Kočí mi ukázal, kde se mám držet za ohlávku, a vydal se s námi na cestu kolem dvora, který se mezitím vyprázdnil, protože se všichni nahrnuli do hlavní budovy pivovaru nebo co nejblíží k jejímu vchodu. Kůň šel klidně, snad o mně ani nevěděl. Zato já jsem ho cítil celým tělem. Vnímал jsem, jak dýchá, jak mu tluče srdce i jak se pode mnou pohybuje každý jeho sval. Pustil jsem se jednou rukou a začal ho hladit po hřívě. Temně hnědé žíně mi klouzaly mezi prsty a já si je na ně navíjel jako prstýnky. Kočí se smál a dál pokračoval v cestě kolem dvora.

„Pane Bože,“ modlil jsem se, „ať tohle nikdy neskončí.“

Jenže skončilo.

„Tak sesedat, mladý pane,“ povídá kočí. A já v tu chvíli jistojistě věděl, že v životě nechci nic jiného než mít koně.

Nejbližší škola byla v Potěhách a já do ní začal chodit, když mi bylo šest. Ráno s bratrem Bohoušem, domů jsem se vracel sám, neboť starší děti měly delší vyučování. Jednou takhle jdu a pískám si, abych se tolik nebál, a tu najednou slyším dupot koňských kopyt. Ohlédnu se a vidím v dálce kočár, do kterého jsou zapřaženi dva koně. Hned jsem je poznal. Byli to ti z pivovaru. Zůstal jsem stát, díval se na ně a čekal, až mě minou. Vůz byl pár metrů ode mě, když kočí zavolal prrrr! a zastavil.

„Ty seš ten kluk z pivovaru, vidíš,“ řekl.

„Ano. Vlastně ne. Já bydlím v Adamově,“ povídám.

„Ale v pivovaru jsem tě viděl, že jo.“

„Ano, prosím, to jsem byl já. A seděl jsem na vašem koni.“

„Chlapče, ani jeden není můj,“ smál se, „já je mám jenom na starost. Pojď, naskoč si, můžu tě kousek svézt. Adamov mám při cestě.“

Ten kočí se jmenoval Vycpálek. Mokrát jsem potom ještě seděl vedle něho na kozlíku. Vždycky, když mě uviděl na silnici, tak už z dálky volal: „Jozífku, nasedat.“ Povídal mi o světě, protože jako panský kočí ho kus projel. Vyprávěl mi o Praze, o Vídni, o moři, lidech, kteří jsou černí jako bota, o divných zvířatech, a také o tom, jak je těžké se ve světě domluvit, protože v každé zemi se mluví jinak.

„A proč se nemluví stejně? Dyť by to bylo lepší.“

„Hochu zlatej, kdo ví, proč to Pán Bůh tak zařídil. Možná proto, aby se národy mezi sebou hned nehašteřily kvůli maličkostem, jako se to děje mezi sousedy.“

„No jo, ale bojujou spolu. Co když je to právě kvůli tomu, že si nerozumí,“ mudroval jsem, „to já se všechny ty jejich řeči, až budu velkej, naučím. To abych jim všem rozuměl.“

Povídání o světě jsem měl rád, ale ze všeho nejvíc jsem miloval, když mi vyprávěl o koních. Učil mě, jak se o ně starat, jak na ně mluvit a jak jim rozumět.

Myslím si, že mě měl rád. Naši na nás děti neměli čas, a tak nás vychovávala babička, se kterou jsme si moc legrace neužili. Zato s kočím bylo veselo. Někdy si mě dobíral. To když mi vyprávěl třeba o skleněných horách nebo kočkách, které mají křídla. Já jsem mu to všechno věřil a on se potom smál na celé kolo. Ale mně to nevadilo, byl jsem rád, že mám takového kamaráda.

Umřel, když mi bylo osm. Jeho smrt jsem obřečel. S novým kočím jsem už nejezdil, ale oba koně jsem vídal ještě léta. Ten rok jsem se setkal se smrtí ještě jednou. Bylo to někdy zkraje zimy, když k nám do kuchyně vpadl souseď. Tak rozčileného jsem ho ještě neviděl, a že se uměl rozpálit!

„Stala se strašná věc, panímámo. Jeník Morávků z Potěh je po smrti. Musilovic Venca ho zastřelil. Jdu rovnou vocamtad.“

„Proboha, co to říkáte! Sedněte si a v klidu povězte, co se stalo,“ povídá babička, která byla jediná s námi dětmi doma.

„Nekatolický děti musely jako vždycky v době katechismu opustit školu, a tak měly hodinu volna. Honza a Venca se

sebrali a běželi k Morávkům do statku. Nejdřív si hráli venku, ale začalo pršet, a tak zapadli dovnitř. Tam v kuchyni na věšáku visela flinta starýho Morávka, dědy Honzy, a Václav ji sundal.“ Strejda začal vypravovat a foukal při tom do horkého kafe, které mu mezitím babička podala.

„Kluci pitomí,“ řekla, „tisíckrát jim člověk může říkat, že něco nemají dělat. Ale voni jako naschvál.“

„No právě. Prý že si chtěli hrát na vojáky. Jenže flinta byla jedna, a tak se o ni začali přetahovat. Přitom Venca stisknul kohoutek. Vyšla rána a kamarád padnul na zem. Doštal to přímo do srdce.“

„Bože na nebi. A co Venca? Ten kluk aby se z toho pomínil,“ řekla babička.

„Máte pravdu,“ přitakal nečekaný host, „však se prej vyřítíl ze stavení jako šílenej, hnál se ke studni na návsi, vylezl na ni a málem do ní skočil, kdyby tam zrovna nebyla pro vodu stará Zmrhalová. Ta ho chytla kolem pasu a strhla dolů. V tu chvíli se kluk začal třást a vzlykat a furt jen říkal ,já nechtěl, to já nechtěl'. Dlouho nebyl vůbec schopnej říct, co se přihodilo.“

Než se stalo to neštěstí, tak se rodiny kluků hodně stýkaly. V čáslavském evangelickém kostele, kde se konal pohřeb, ale už mezi nimi stála zeď vystavěná ze smutku a zoufalství. Vašek se už do třídy nevrátil. Dočista se složil, a když se konečně dal trochu do pořádku, tak se celá rodina odstěhovala. Se starým Morávkem prý proběhl soud, ale jak dopadl, to si nepamatuji. Ať tak, či tak, trest za jeho nedbalost byl strašný. Přišel o jediného vnuka.

Kdyby tenkrát kluci nemuseli opustit školu, tak se to nestalo. Neříkám, že zrovna za tohle mohl potěžský kněz Smrečka, který učil na škole katechismus. Docela jistě ale měl na svědomí nevraživost katolíků vůči ostatním. Neděli co neděli je štal proti nám, protestantům, i proti židům. Já sám jsem plody jeho působení zažil na vlastní kůži.

Jednou cestou domů ze školy, to mi mohlo být tak devět, na mě vyskočili tři kluci. Tonda Málek z naší vesnice, kluk skoro o rok starší než já a vyhlášený sígr. Ty další dva jsem neznal. Popadli mě, přes hlavu mi přetáhli pytel a povalili na zem.

„Jsi zrádnej husita a my tě zabijeme. Uděláme to stejně, jako vy evangelíci zabíjíte děti a pak je jíte.“ Křičeli a tloukli do mě ze všech stran. Ten nesmysl jim do hlav nalil farář.

Bylo mi ouvej. Cítil jsem, jak mi z nosu i z rozseknutého rtu teče krev. A mohlo to se mnou dopadnout ještě hůř, kdyby od Adamova nepřijížděl nějaký povoz. Jak ho kluci uslyšeli, vzali roha. Sedlák, co ten vůz řídil, ke mně dojel a zastavil.

„No ty vypadáš,“ řekl. „Proč jste se tu rvali?“

„Já se nepral. To oni mě přepadli a bili, protože jsem evangelík.“

„A jsi?“

„No to teda jsem,“ odpověděl jsem.

„Tak se nediv,“ ušklíbl se a pokračoval v cestě.

Doma jsem to našim ani neřekl. Dobře jsem věděl, že by táta udělal ve škole kravál a já bych potom s těma klukama nevydržel. Ale byla to lekce, na kterou se jen tak nezapomene.

Ve škole jsem měl nejraději přestávky. Ty jsem trávil, co to jen šlo, v kabinetu pana řídícího učitele. Na stěnách tam

visely mapy, na které bych se dokázal dívat celé hodiny. Představoval jsem si, jak putuju na velbloudech k pyramidám, jak chodím po pařížském bulváru, jehož obrázek visel na chodbě, jak se prodírám jihoamerickým pralesem či zdolávám vody Mississippi v kolesovém parníku, o kterém jsem četl v Twainově knížce.

Je to tak. Koně a mapy, to byly moje lásky. Na všechny své valachy a klisny rád vzpomínám. Jenom na Jiskru s bílou lysinkou na čele myslím s nekonečným smutkem. Je to už dvacet let, co mi ji komunisti ze státního statku odvedli. Dlouhou dobu jsem ji potom ještě vídal. Šla pomalu s hlavou svěšenou zapřažená do těžkého vozu. To už dávno nebyla ta šťastná kobylka, se kterou jsem se proháněl po loukách. Když jsem ji potkal, vždycky zafrkala, podívala se na mě a já věděl, že mi vyčítá, že jsem to dopustil.

„Holka moje, kdybys věděla, jak moc za to nemůžu,“ říkával jsem jí v duchu a měl co dělat, abych nebrečel.

Aspoň že ty mapy, co mám v šuplíku, mi komunisti ne-sebrali. Ještě dneska se nad nimi dokážu zasnít a vzpomínat. U moře jsem sice nikdy nebyl, ale spatřil jsem hluboké lesy bez hranic, nekonečné stepi, řeky široké tak, že málem není vidět jejich druhý břeh, a hory šplhající k nebesům. Bůh mi splnil dětské sny a pustil mě do dalekého světa. Bohužel jen jako válečného zajatce.

Bylo mi dvanáct, když jsem vychodil povinných šest tříd. Učil jsem se dobře, ale na měšťanku jsem nešel. Tátu v té době už trápilo regma tak, že občas nedokázal ani vstát z postele, a já

byl jediný, kdo ho mohl zastoupit. S bratrem Bohoušem se nedalo počítat, protože ten byl druhým rokem v učení u krejčího pana Václavka v Čáslavi.

Zpočátku jsem moc těžké práce nezastal a bez pacholka bychom se neobešli, ale jak jsem rostl, tak jsem zvládal stále těžší i náročnější práce a po čase jsme potřebovali pomocníka jen občas. Ještě mi nebylo ani osmnáct, když mi táta předal hospodářství úplně a já se tak stal hlavou rodiny.

Znal jsem ceny obilí a věděl, za kolik se prodává pěkná zdravá jalovice, co, kam a kdy zasadit nebo zasít. Dokázal jsem posoudit, kdy je čas zaorat úrodu, která se nevyvedla. Smlouvat na trzích jsem uměl jako Berber a poznal jsem podle večerní oblohy, jaké počasí můžeme v nejbližších dnech čekat. Ale byl jsem v koncích, jakmile se jednalo o živá zvířata, tedy kromě koní. Bez máminy pomoci bych byl ztracený.

Dneska si nikdo nedokáže představit, jaká byla v zemědělství v dobách mého mládí dřina. Všechno se dělalo ručně, protože pokud již existovaly nějaké stroje, tak je měli jenom ti nejbohatší sedláci. A tak jsme od jara do pozdního podzimu znali jenom práci. Dělat musely i děti. Ale zima? To bylo něco dočista jiného. Jedinou denní povinností bylo postarat se o dobytek a drůbež. Jinak se opravovalo nářadí, na mlatu se mlátilo obilí, co se nestačilo zpracovat během žní, ve sklepech se přebíraly brambory a ženské draly peří.

Ta zimní odpoledne, kdy se jich u stolu sešlo pět šest nad kupou husího peří, jsou v mých vzpomínkách symbolem pohody. Ženské si z té hromady pokaždé vzaly hrst a potom pírkem po

pírku otrhávaly heboučká peříčka. Holá brčka spolu se štetinkou na jejich konci si házely do klína, zatímco před nima rostla hromádka sedraného peří, které se potom vkládalo do velikého plátěného pytle. Do jiného se sypala brka, co padala z klínů na zem. Všechno kolem stolu se muselo dělat zlehouchka. I dýchat se muselo jemně, jinak by se peří rozfoukalo.

Jako dítě jsem se schovával pod stolem a poslouchal ženské, jak si povídají. Co já jsem se všechno nedozvěděl! Když mě ale objevily, tak mě hnaly z místnosti se slovy: „Mazej pryč, to nejsou řeči pro tvoje uši.“ Když už jsem byl velký, tak jsem za ženskýma občas zašel a přidal se k nim. Během chvíle jsem se dozvěděl o tom, co se děje v sousedství, víc, než co jsem zaslechl za celý uplynulý rok. Poslední den draní, takzvaná doderná, byl malým svátkem pro celé hospodářství. Maminka pro dračky pokaždé usmažila koblih y a podávala k nim čaj s punčem. Koblih vždycky bylo hodně a zbyly i na tátu a na děti.

Zima pro nás znamenala častější návštěvy bohoslužeb v čáslavském evangelickém kostele. Je mladší než jeho slavný gotický bratr stojící na náměstí. Ještě za Jiřího z Poděbrad se v něm konaly bohoslužby podobojí, ale po Bílé hoře ho zabrala římskokatolická církev. Vchod do našeho chrámu střeží letité lípy, takže v pozdním jaře, když rozkvetou, věřící nevstupují jen do božího stánku, ale procházejí hučícím voňavým úlem. Možná proto Jan Karafiát, svého času čáslavský evangelický farář, nechal své broučky létat právě sem.

O dlouhých zimních večerech se u nás hodně četlo. To maminka pokaždé položila vedle rozsvícené petrolejky

mísu křížal a celá rodina se posadila kolem stolu. V kuchyni bylo teplo, v komíně hvízdala meluzína a my děti poslouchaly maminku, jak nám čte z Kralické bible. Nepamatuji se, že by někdy držela v ruce jinou knihu a také, že by měla na hlavě jiný šátek než černý ve všední den a bílý v neděli. Když jsem povyroستl, tak jsem si už četl sám a četl jsem všechno, co mi přišlo pod ruku: zemědělské kalendáře a často i několik dnů staré noviny, ale nejraději jsem měl knížky, které jsme si půjčovali, kde se dalo. Tehdy ještě neexistovaly knihovny pro nás, obyčejné lidi, a tak bylo běžné, že jedna knížka časem obešla půl vesnice.

Když se nečetlo, tak se muzicírovalo. Kdo měl jenom trochu vlohy na něco pískat či do něčeho foukat, tak to dělal rád a s chutí. S výjimkou maminky, protože ta naše hraní sice trpěla, ale neschvalovala. Byla přesvědčená, že se takové „frivolní“ chování pro evangelíky nehodí. Sice nic neříkala, ale pokaždé se náležitě „tvářila“.

Já sám začal hrát brzo. Jednou večer táta dopil kafe a kývnul na mě, abych si přisedl.

„Tak, Jozífkú, už ti bude sedm. To je nejvyšší čas začít.“

Vložil mi do ruky svou flétnu a narovnal prsty na klapky. Měl jsem ještě malou ruku a na některé jsem sotva dosáhl. Celý jsem se třásl, protože my, malé děti, měly zákaz na nástroj sahat a já se bál, abych ho neupustil.

„Tak se ukaž,“ řekl.

Fouknul jsem tak, jak jsem měl od táty odkoukáno, ale nic se neozvalo. Fouknul jsem znovu a zase nic. Fučel jsem jako zběsilý, ale marně.

„Chlapče,“ usmál se táta, „silou to nespraviš. Foukej jen tak lehce přes ret a uvidíš, že to půjde.“

Znovu jsem to zkusil. Jednou, dvakrát a pořád dokola, až se flétna ozvala. Netrvalo dlouho a uměl jsem zahrát dlouhý tón. Ale tím mé učení teprve začalo. Jestli si někdo myslí, že hrát na příčnou flétnu je legrace, tak ať si to zkusí. To se musí foukat do malého otvoru v hlavici nástroje, na který ovšem není vidět, protože je přesně pod nosem. Současně je třeba sledovat prsty, jestli dobře zakrývají správné dírký či mačkají ty pravé klapky.

Táta nebyl kdoví jak dobrý učitel, ale to hlavní mě naučil. Časem jsem už cvičil sám a za pár let jsem dokázal přehrát všechny noty, co mi přišly pod ruku. Přesto jsem trénoval dál, protože jsem věděl, že mě táta vezme do své kapely jen tenkrát, když budu aspoň tak dobrý jako on sám.

Už před lety se dohodl s partou mužských, že spolu budou hrát. Tehdy bylo v našem kraji hodně muzikantů a někteří z nich byli vpravdě mistři. Ale k tomu, aby kapela mohla fungovat, potřeboval souhlas samotného hejtmána, a ten dostal v roce 1892. Netrvalo dlouho a tátova dechovka byla na roztrhání. Chlapi hráli po celém kraji na tancovačkách, svatbách a církevních obřadech. Jenom na pohřbech nehráli, protože funusy se konaly ve všední den, a na to neměl žádný z muzikantů čas, protože přes den byli řezníky, hospodáři, úředníky a bůh ví čím ještě. To až večer se proměňovali v muzikanty, a protože dělali poctivou muziku, tak si vydělávali slušné peníze a navíc si spolu užili hodně srandy. Není divu, že jsem se nemohl dočkat, až mi táta řekne, abych se k nim

přidal. Když jsem ale nakonec s kapelou začal jezdit, tak táta už nehrál.

Dobře si pamatuji den, kdy nechal vzkázat do Čáslavi pro Neckáře, výborného klarinetistu a čestného chlapa, co byl v kapele od samého jejího začátku.

„Václave, proč mě sháníš, o co de?“ ptal se hned ve dveřích.

„Kamaráde, je to se mnou špatný. To zatracený regma mi krouť prsty tak, že v nich nic neudržím, a často, zrovna jako dneska, ani nevstanu z postele, jak mě všechny kosti bolí. Belhající kapelník je k ničemu, a tak je čas, abys mě nahradil.“

„Na to zapomeň! Víš, jak to mám doma. Mařena se už teď zlobí, že jsem furt někde v trapu, a což teprv, kdybych měl na starost kapelu. Pane Bože, kdybych s tímhle přišel domů, tak mě přetrhne!“

„Hele, já znám tvou Marušku. Když jí řekneš, že přineseš domů o nějakou tu korunu víc, tak bude jen ráda. Pochop, jsi jedinej z kapely, na koho se mohu obrátit. Nikdo jiný to nezvládne.“

„Václave, já ti budu pomáhat, co budu moct, ale ještě to nevzdávej, však ti zase bude líp. Je to přece, pro Krista Pána, tvoje kapela!“

„Byla. Teď mi de jen o to, aby dál fungovala. V tý kapele jsem strávil kus života, nesmí skončit jenom proto, že já jsem skoro chromej.“

Bylo vidět, že se táta jen tak tak drží, aby se nerozbrečel.

Ten den Neckář tátovi nic neslíbil, ale nakonec přece souhlasil a je jen spravedlivé napsat, že časem byl ještě lepší

než táta. Kapelu rozšířil na čtrnáct muzikantů a oznámení na plakátech, že bude hrát Neckářova kapela, bylo nejlepší reklamou celé akce. Já se stal jejím členem, když mi bylo šestnáct. Dnes už nespočítám, na kolika zábavách jsem hrál a kolik not jsem pro potřeby kapely napsal. Táta mě totiž, když už nemohl hrát, po večerech učil rozepisovat party. A protože jsem byl jediný, kdo to v kapele uměl, stal se ze mě, jak by se dneska řeklo, hudební aranžér, kterému Neckář časem svěřil veškerou starost o noty celé kapely.

Dělal jsem to rád, ale byly chvíle, kdy jsem si při tom setsakramentsky zanádal. Třeba tehdy ve Vilémově! Náлада v sále byla skvělá a tancovačka spěla k půlnoční přestávce, po které jsme vždy hráli jednu skladbu k poslechu. Tenkrát na repertoiru byla Smetanova overtura Idyla v lese. Mou povinností bylo připravit noty na druhou půlku večera, a tedy i toho Smetanu. V balíku not ale overtura nebyla. Přitom jsem věděl naprosto jistě, že jsem ji v hospodě U Slunce v Golčově Jeníkovu, kde jsme hráli den předtím, po odehrání sebral a položil vedle sebe na lavici. Nezbylo než se přiznat.

„Pane kapelníku, malér, chybí mi overtura,“ povídám.

„Krucinál, co to povídáš. Kams ji dal? Kdybys furt nemyslel na bůhvíco, tak se to nestane,“ zuřil. „Co mám teď dělat? Dyť na to všichni čekají. Pane Bože, to je ostuda. To je strašná ostuda.“

„Někdo mi ji musel sebrat,“ bránil jsem se, „já ji přece včera dal k ostatním notám.“

Znovu jsem probral celý balík, ale noty nikde. Nedalo se nic dělat a Neckář musel s pravdou ven.

„Vážení hosté, dnešní půlnoční koncert nebude. Po důvodu raději nepátřejte, protože bych toho viníka musel zabít.“

Už ani nevím, jak celý večer skončil, měl jsem v hlavě jen ty ztracené noty. Věděl jsem, že pokud se nenajdou, tak je musím nahradit, a to znamenalo koupit part a několik večerů se hrbit nad jeho rozepisováním. Když jsme se k ránu vraceli domů, kočí to vzal přes Jeníkov. Hospodský našťestí ještě nespál, pustil mě dovnitř a já upaloval na galerii. Noty si tam spokojeně ležely na podlaze pod lavicí, na kterou jsem je položil.

Bože, kolik já jsem toho s kapelou zažil! Jednou jsme hráli, bylo to vlastně zase ve Vilémově, na sokolském bále a ten se protáhl až do bílého dne. Sedlák Stoupa se nabídl, že nás muzikanty kousek sveze. Když lezl na vůz, tak se nedalo nevšimnout, že se motá. Ještě jsme ani nevyjeli z vesnice a už podřimoval, a tak jsem mu vzal opratě z rukou a pokračoval v cestě. Mezi Podmokly a Bratčicemi se konalo vojenské polní cvičení, zleva byla slyšet střelba a povely důstojníků. Najednou náš trumpetista Jára Svozil, bývalý rotmistr, vstal a zastroubil konec cvičení a v tu ránu střelba přestala.

„Držte se,“ křiknul jsem a popohnal koně, abychom byli co nejdřív z dohledu. Když už jsme byli dost daleko, tak někdo vzadu ve voze obdivně písknul a řekl: „Ty vole, to teda bylo něco.“

„Seš debil. Víš, jakej to moh bejt průšvih, kdyby nás chytli? Dyť bys skončil v base. Máš vůbec rozum?“ ozval se Neckář.

„Hele, já toho rámusu měl za celej večer dost, tak aspoň teď na cestě chci mít klid. A vůbec, copak se to smí dělat

takovej kravál v neděli?“ bránil se Jára a pokračoval, „ale byla to docela psina, no řekněte, chlapi.“

„Hlavně ať vás ani nenapadne o tomhle někde mluvit,“ na to Neckář.

Ale to bychom nesměli žít v Čechách. Když jsme přijeli na další štaci, tak hned ve dveřích nám hospodský povídá: „Pánové, tady není vojenský cvičení. Tady předčasný ukončení nepřipadá v úvahu!“ A smál se svému vtipu jako pominutý.

Hraní po hospodách, sokolovných i pod širým nebem jsme prostě milovali. Fajn kamarádi, dobrá muzika, veselá nálada a hezká děvčata. Navíc o půlnoci na nás čekal řízek s bramborovým salátem a o masopustních tancovačkách kus uzeného s knedlíkem a zelím. To jsme měli pokaždé ve smlouvě.

Když jsem v kapele začínal, tak jsem nespustil z Neckáře oči, ale po čase jsem dokázal sledovat i to, co se děje v sále. Hlavně jsem se díval po děvčatech. Bohužel jenom díval, žádný pořadatel neviděl rád, když si šel muzikant zatancovat. To dá rozum. Za to nás přece neplatili. A nebyl sám. To už musel mít náš kapelmajstr moc dobrou náladu, aby někoho pustil na parket.

Za rok za dva jsem už znal všechny naše štace i spoustu lidí, kteří na tancovačky pravidelně chodili. Na některá místa jsem se předem těšil. Jako třeba na potěžskou hospodu, co stávala na návsi. Tam jsem pokaždé koukal po Marušce Brázdové, dceři místního statkáře, co mu patřily lány polí všude kolem. Byla to krasavice s postavou jako proutek. Když jsme byli kluci, tak jsme se jí ve škole posmívali, že je zrzavá jako liška, ale pravda byla, že jí ta barva vlasů, které nosila splete-

né do copů obtočených kolem hlavy, náramně slušela. Když tancovala, tak to vypadalo, že po sále poletuje ohýnek.

Dá se říct, že jsme se spolu dobře znali, protože jsme se vídali i mimo tancovačky. Chodíval jsem si totiž k nim do statku občas půjčit žebříňák a koně. Maruška se na mě vždycky usmívala a pokaždé mi nabídla k zakousnutí to, co bylo zrovna na stole. Zato její máma na mě koukala jako kakabus. A jednou se na mě zle obořila.

To bylo tak. Hráli jsme zase v Potěhách, když se ke mně o malé pauze v deset přitočil Neckář.

„Josefe, toho novýho Kmocha jsi rozepsal moc pěkně,“ povídá. „Za to si můžeš jít zatancovat.“

A já šel pro Marušku. Když jsme dotancovali, odvedl jsem ji zpátky ke stolu, kde seděla s rodiči. Poděkoval jsem za tanec a už se obracel, že se vrátím na pódium, když mě chytla Brázdovka za rukáv.

„Hele, mladej, koukej dát od naší holky ruce pryč a přestaň jí motat hlavu. Manča nemá zapotřebí tahat se s klukem z chalupy. A navíc s evanjelíkem,“ zasyčela na mě, „to jedine přes moji mrtvolu.“

„Paňmámo, buďte v klidu. Vždyť já si vaši Marušku ještě neberu. Ale kdyby chtěla...“ a šibalsky jsem na ni mrknul.

To jsem tomu dal. Brázdová zrudla tak, že to vypadalo, že ji co chvíli raní mrtvice. Zalapala po dechu a zavelela: „Marie, domů! Když tu bude hrát Neckář, tak nás tu nikdo neuvidí.“

To se stalo někdy v zimě. Když jsem se potom u nich z jara ve statku zase objevil, Marušku jsem ani nezahlédl.

Nedělal jsem si z toho ale těžkou hlavu, měl jsem jiné starosti. Bylo mi jednadvacet, a to znamenalo, že je jen otázkou času, kdy si mě zavolají na vojnu.

Uteklo pár měsíců a my hráli zase v Potěhách. Sotva jsme začali, tak vidím Brázdu s manželkou, jak vstupují do sálu. Za nimi šla Marie zavěšená do cizího chlapa, kterého jsem na tancovačce ještě nikdy neviděl. Vysoký byl a urostlý, to zase ano, ale hlavu měl holou jako koleno a nemohlo mu být míň než padesát. Statkář seděl u stolu jako zařezaný, pil jedno pivo za druhým a občas se podíval zamračeně na svou ženu, která byla naopak samý úsměv a nabízela tomu cizímu mužskému pořád něco k pití. Maruška proseděla celý večer u limonády a máma jí dovolila tancovat jen s tím chlápkem. Když k ránu odcházeli, tak bylo vidět, že oba chlapi mají nakoupíno tak, že je ženské musí podpírat. Marie se ještě ve dveřích otočila a naše pohledy se setkaly. Viděl jsem, že má v očích slzy.

Tehdy jsem viděl Marušku naposled. Krátce nato se přivdala do statku v Podmokách a vyvdala tři děti. Stala se z ní bohatá selka s manželem, co se rád napil a potom sázel na kdecko. Během pár let přivedl hospodářství na buben a Marii nezbylo nic jiného než sebrat nevlastní i vlastní děti a odstěhovat se zpátky do Potěh. Tu hanbu ale nepřežila. Utránila se. Bylo jí něco přes třicet, když umřela.

Ale zpátky k té potěžské tancovačce. Přišla na ni tenkrát spolu s rodiči a starším bratrem Jaruška Havránků, co měli hospodářství hned vedle Brázdů. Tancovat jsem ji viděl poprvé, ale jinak jsme se znali už od dětství z kostela. Ještě nedávno

to bylo takové hubené vyžle a najednou z ní byla pěkná holka. Menší, štíhlá, temné oči plné smíchu a úsměv na tváři. Na tmavých vlasech měla uvázanou tenkou čelenku. Nemohl jsem z ní spustit oči, ale ona je měla jenom pro svého chlapce, se kterým celý večer tancovala. Jak bych mohl tenkrát tušit, že si tuhle tanečnici jednou vezmu za ženu!

Venkovské tancovačky se většinou bez rvačky neobešly, ale ty ve Starkoči pranicí končily pokaždé. Většinou za to mohla moje praseštřenice Lenka Vejvodová. Krásná holka s vlasy plavými jako obilí, které jí, když stála proti světlu, vytvářely kolem hlavy svatozář. To mi přišlo vždýcky k smíchu, protože byla všechno, jen ne, jak jsem se jednou sám přesvědčil, světice.

Mohlo mi být tak sedmnáct, když naše rodina jela na pohřeb příbuzné do Starkoče. Po pohřbu se smuteční hosté sešli v hospodě, aby nebožtíka zapili. Dospělí se mezi sebou náramně bavili a já se nudil. Není divu, že jsem souhlasil, když za mnou přišla Lenka s otázkou, zda se nechci projít.

Vzduch voněl tak, jak dovede vonět jenom květen. Vyдали jsme se jen tak bez cíle, až jsme došli k lípě na konci vesnice. Pod ní se Lenka zastavila a vzala mě za ruku.

„Už ses někdy líbal?“ zeptala se.

Zavrtěl jsem hlavou. „A ty?“

„No, to víš, že jo,“ rozesmála se, „naučím tě to.“

A než jsem stačil cokoliv říct, už jsem měl její jazyk v puse. Strnul jsem. Čekal jsem zázrak a místo toho jsem cítil jen teplé mokro. Chtěl jsem se odtáhnout, jenže ona byla při výuce urputná. Dobře že tak, protože se mi to začínalo líbit.

Lenka se ale nechtěla jen líbat. Rozepla si jupku, popadla mou dlaň a položila si ji na prs. Byl teplý, měkký a přitom pevný. Jemně jsem ho sevřel a pomaličku si s ním začal hrát. Ne že bych do té doby neviděl ženská prsa, ale tenkrát to bylo poprvé, co jsem je měl v ruce. A najednou jsem měl Lenčinu ruku ve svém rozkroku. To, co jsem cítil, bylo k nevydržení vzrušující. Jenomže blažený pocit nestihl ani doznít, když jsem si uvědomil, kde jsem a hlavně s kým. Vytrhl jsem se a běžel zpátky. V životě jsem o tom nikomu neřekl a dokonce ještě teď se červenám, když si na to vzpomenu. Když jsme se příště s Lenkou potkali, oba jsme se tvářili, jako by se nic nestalo, a já tomu byl rád.

Jo, Lenka. Tanečnicků měla tucty a na každého se uměla koukat tak, jako by byl jediným mužským na světě. Bavilo mě sledovat, jak se vykrádala ze sálu s některým z tanečnicků. Někdy i víckrát za večer a ne vždy s tím stejným. Nebylo divu, že se bitky mezi Lenčinými šamstry staly pravidelným zpestřením starkočských tancovaček. Pro nás na podiu to byla příležitost dát si pauzu a někdy to znamenalo konec celé zábavy. Na to smlouva s pořadatelem pamatovala. Peníze jsme dostali a ještě jsme byli dřív doma.

Nikdy jsem nemíval problém hovořit s děvčaty, však příležitostí k procvičení jsem měl na tancovačkách během přestávek spoustu. Ale většinou to bylo takové to klábosení o tom, kdo nedorazil a proč asi, co se seběhlo minulou sobotu na zábavě ve vedlejší vesnici a kdo prohrál jakou sázku. Byla to směs škádlení, pomlouvání a dobírání se navzájem.

Výjimkou byla Tereзка Vávrová, dcera řídícího učitele z Třemošnice. Byla doslova magnetem pro oči všech chasníků. Už jenom ty její černé vlasy lesknoucí se jako hřívá nejkrásnějšího vraníka. Tenkrát děvčata mívala dlouhé kadeře, zato Terezce splývaly jen po ramena. Dneska se tomu, myslím, říká mikádo. Postavou spíš než děvče z venkova připomínala vílu. Ale nejkrásnější na ní byly její temně modré oči, které, když se usmála, zářily víc než smaragdy. Její máma byla jako za groš kudla a táta maličký tlouštík. Jak se stalo, že měli takovou dceru, mi bylo záhadou.

Zamiloval jsem se do ní na první pohled, ale odvahu dát se s ní do řeči jsem hledal dlouho. Vypadala nedostupně. Přestože tanečnicků měla řůru, o přestávkách se jí vyhýbali. Říkalo se o ní, že je „ňák moc chytrá“, o to víc mě zajímala. Když jsem se konečně osmělil, zjistil jsem, jak moc je milá. Neuměla se bavit o hloupostech a já na ni naštěstí vyrukoval s otázkou, jestli náhodou neví, zda už vyšel poslední díl Jiráskova Bratrstva. A tím jsem si ji, myslím, získal.

Často jsme potom o přestávkách tancovaček spolu postávali a povídali si, hlavně o knížkách, co jsme přečetli. A že jich bylo. Tereзка totiž měla přístup do tátovy školní knihovny a jejím prostřednictvím i já. Až jednou naše setkání dopadlo jinak.

„Asi bych tu s tebou neměla stát. Holky si ze mě v jednom kuse utahují, že prý na tebe nějak moc držím. A při tom se tak protivně hihňají.“

„A držíš?“ usmál jsem se.

„To se tak přece nedá říct. Vždyť my si jen povídáme.“

„Škoda, že jen to,“ culil jsem se.

Terezka se ale tvářila vážně. „Říkají, že jsem pitomá a že bych s tebou neměla ztrácet čas.“

„A to jako proč?“ podivil jsem se.

„Že prý na muzikanty není žádné spolehnutí. Že jsou do větru a že na každé štaci mají nějakou holku. A že o takovém fešákovi, jako jsi ty, to určitě platí dvojnásob.“

„Tak fešák, jo?“ křenil jsem se, „to náramně rád slyším.“

„Nedělej si legraci. Taký říkají, že bys žádnou nevyměnil za svou flétnu.“

„Terezko, já se pro tebe flétny klidně i zřeknu.“

„Proboha. To nedělej.“ Polekala se.

„No vážně. Rozhodně aspoň na chvílku.“ Škádliil jsem ji.

„No vidíš, mají pravdu.“

„Nemají, protože já nikde žádnou slečnu nemám. Na to nemám čas. Furt se jen točím kolem hospodářství, a když někde hraju, tak je to vždycky jen na otočku. Nikde se dýl nezdržím. Máma se někdy durdí, že se kvůli práci ani neožením.“

Přitom jsem vzal její obličej do dlaní a pokračoval. „Na jednu si ale myslím. Je to slečinka z Třemošnice, jenže nevím, jestli by mě chtěla.“

„Myslím si, že ano,“ rozzářila se, „hlavně když ho slyší hrát nějaké sólo,“ usmála se.

„Tak to já si na příště ještě nějaký připíšu. Jenom nevím, jak se dozví, že patří jí.“

„Myslím si, že to pozná.“ Podívala se na mě a štěstí ji koukalo z očí.

V tu chvíli jsem zapomněl na lidi kolem, přitáhl si ji k sobě a zlehounka políbil na nos a potom na rty. Přitiskla se ke mně celým svým tělem a polibek mi vrátila. Byl bych tam s ní stál až do rána, ale pauza končila a já musel jít na plac.

Terezka byla v mém životě jedinou, které jsem vyznal lásku. Po ní už jsem to žádné nedokázal říct. Snad to bylo tím, že naše láska tak brzo skončila a já se bál, aby to s další nedopadlo stejně. Viděl jsem tolik bolesti, tolik neštěstí a tolik smrti, že jsem měl strach, abych své štěstí nezakřiknul. Teď prosím Boha, aby mi moje žena Jaruška odpustila, že jsem jí ta zázračná slova nikdy neřekl. Zoufám si, že jsem jí nikdy nepověděl, jak moc jsem ji měl rád.

A dost. Nějak moc jsem se roztesknil a lítost nikam nevede. Raději půjdu odházet sníh z chodníku před domem. Od rána sněží tak, že málem není vidět na druhou stranu ulice. Potom si uvařím čaj s medem a budu pokračovat v psaní. Musím s tím pohnout. Pořád se nějak nemohu dostat k tomu, o čem chci hlavně psát.

Stalo se to rok před tím, než jsme se přestěhovali do Tupadel. Hráli jsme na tancovače v Drobovicích, ta se protáhla do čtyř hodin do rána. A než jsme sbalili naše saky paky, tak bylo skoro pět. Pro muzikanty, co bydleli v Čáslavi (a těch bylo dost), hospodský přistavil vůz. Já se vydal domů pěšky,

Vážený čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy *Přežil jsem zajetí v carském Rusku*.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.